

УДК 930.2:003.071=163.41"14"
75.052.046.3:003.071(497.11)"14"
091=163.41(497.115)"14"

DOI:10.5937/sabornost8-6237

Оригинални научни рад

Живојин Андрејић*

Центар за митолошке студије Србије, Рача

Урезани натписи и угребани записи на каменим фасадама Богородичине цркве у Тргу код Жагудице

Abstract: У овом раду се подробније прати проученост неколико објављених натписа и врше њихова нова читања и тумачења, а потом представљају и тумаче и бројни други натписи и урезани записи са фасада Богородичине цркве код Жагудице. На основу садржаја текстова, уводе се и доводе у везу са овом црквом неке значајне историјске личности XV века, на првом месту Оливера, прва супруга деспота Ђурђа Бранковића, у чије време је црква обнављана и дограђивана.

Key words: средњи век, натписи, записи, Богородичина црква, Трг, Жагудица.

Богородичина црква у Тргу код Жагудице привлачила је пажњу истраживача још од средине XIX века, пре свега због свог врло занимљивог каменог портала на западној фасади храма. Озбиљна истраживања ове цркве су започета тек 1981. године под руководством Милке Чанак Медић, а на основу валоризованих сазнања извршена је и окончана конзервација и делимична обнова 1988. године. Резиме извештаја са истраживања, обрду архитектонских својстава храма и накнадно дозиданог ексонартекса, презентирање два уклесана натписа на западној каменој фасади и успостављање фаза градње и хронологије М. Чанак Медић извршила је 1997. године (Чанак Медић, 1997, стр. 69–80). Том приликом је изнела да су са истраживањима „Цркве Светог Николе у Тргу код Жагудице, сада посвећена Рођењу Богородице“ једновремено „узимани калкови свих натписа, угребаних записа и цртежа, што је учинила историчарка уметности Неда Цар“ (Чанак Медић, 1997, стр. 69, нап. 3). Такође је изнет, за нашу тему, врло важна податак: „Пре почетка систематских истраживања претпостављено је да је постојала старија пространија догомоља на простору где је подигнута постојећа црква, из које су повађени комади портала и уграђени на ново место“ и да је М. Чанак Медић својим антиципацијама

* mitcentar@open.telekom.rs

и закључцима ову претпоставку потврдила и релевантно утемељила и уз помоћ два уклесана натписа на западној фасади. Уз средњовековну цркву постојала је једновремено изграђена припрата и да је уз њу рано дограђен ексонартекс. Спољна припрата је порушена и на њеном израваном доњем делу је подигнута дрвена конструкција у два маха, пре обнове из 1860. године. У садашњу западну фасаду цркве уграђени су делови два портала, од којих је један стајао на прочељу спољне припрате. Том приликом, заједно са порталом с другог места, донет је цео горњи део фасаде. На прочељу старијег дела храма стајао је мањи портал, а са прочеља ексонартекса су пренети већи портал и горњи део западне фасаде цркве. „Кључни средишњи мотив фасаде ексонартекса био је велики портал који је готово у целини сачуван.“ (Чанак Медић, 1997, стр. 71, нап. 9, стр. 70–79) На основу два уклесана натписа „са прочеља ексонартекса“ (некадашњег), закључено је да је припрата „могла бити саграђена тек у другој половини XIV столећа“ (1382/3. године), а пошто је „ексонартекс изграђен пре 1429/30. године, која се у натпису помиње, може се сматрати да се он односи на обнову фасаде унутрашње припрате“ (Чанак Медић, 1997, стр. 78–79).

Калкове натписа и записа цркве у Тргу, које је сачинила Неда Цар, на нов начин је обрадила и читала Гордана Томовић. М. Чанак Медић је у свом новом раду објавила нова читања неких претходно презентираних натписа и записа, али по први пут и неке друге, при чему је успоставила нове хронолошке дате овог споменика (Чанак Медић, 2006, стр. 177–227). Тако је у другој половини XIV века дозидана спољна припрата по жељи неког имућног властелина или самог владара, а о чему говори натпис „неимара“ Ивана из 1382/83. године. Спољну припрату је 1429/30. године, тврди се, на основу новог читања натписа над порталом западне фасаде, „осликао извесни Богое (Кувер)“ на основу заслуге попа Кузме „који је нешто касније сахрањен уз њен док“ (Чанак Медић, 2006, стр. 178–179). На основу премијерног презентирања два натписа, тврди се да у XV веку о цркви брине угледна влашка породица Калуђеровића. Реч је о Воишану Калуђеровићу и његовом брату Урошу. Ова породица је доведена у везу са Владом Калуђером, војводом Влашке, и његовим сином Радулом, који је један од ктитора цркве Светог Николе у Лапушњи. По први пут је презентирани натпис са надвратника портала цркве у Тргу „у коме се проклиње онај ко оштети сад извесног Јована, посађеног у дождем манастиру“ и на основу тога сматра да се податак из турског пописа за село Рибари и манастир уз њега, 1572/73. године, заправо односи на Тршку цркву (Чанак Медић, 2006, стр. 180). У прилогу овог рада објављен је натпис са гробне плоче попа Кузме, фрагмент одваљен са сокла са натписом и надгробни камен са натписом из 1820. године. (Чанак Медић, 2006, сл. 114, 132, 66)

* * *

Тршка црква је саграђена највећим делом од некавалитетног, шупљикавог камена кречњака, док су од локалног, доста квалитетнијег, сиво-белог пешчара саграђени комплетан сокл над темељима, сви углови, прозорски оквири, оквири портала, готово цео зид западне фасаде и скулптуре. На тим деловима од пешчара уклесани су сви натписи и уклесани и угребани бројни записи и још бројнији цртежи верског и митолошког садржаја. Ми смо, такође, сачинили калкове свих натписа, записа и цртежа и извршили ново читање.

Од свих уклесаних натписа и угребаних записа до сада су од стране М. Чанак Медић коришћена само два, захваљујући читању Гојка Суботића (Чанак Медић, 1996, стр. 78, нап. 20). Натпис урезан на великом водоравном блоку уграђеног у први ред изнад подеоног венца западне фасаде храма „стајао је некада на прочељу спољне припрате“. Натпис је читан на следећи начин:

се п(н)са раб б(о)ж(н) хван в л(ет)ѣ њ·ѡ·ѣ·ѡ·

уз претпоставку да је 1382–1383. године „тај белег о себи оставио вајар скулпторалног украса, или неимар који је од припремљених делова склапао целину грађевине, или уметник који је заслужан за оба подухвата“. Примећено је да су слова текста лепо и правилно исклесана и да је у питању „образовани уметник“. Овај натпис је једини који није надгробног карактера, а пошто је изведен високо, закључено је да је „то могао учинити једино клесар који је учествовао у неким радовима на цркви“ (Чанак Медић, 1996, стр. 78).

Поновљеним читањем Г. Томовић тврди се да се неимар зове Иван, што је исправније (Чанак Медић, 2006, стр. 178). Међутим, ми смо читали овај натпис на следећи начин:

[+] асе п(н)са раб бѣж(н) нван в л(ет)ѣ ·ѡ·ѣ·ѡ·

/У име Оца и Сина и Светога Духа Амин писа раб Божји Иван лета 6891/.

Други натпис је у пет редова исклесан на једном ромбичном каменом блоку дијагонално постављеног изнад подеоног венца на десној страни фасаде. Текст је читан на следећи начин:

въ дн(е) бл(а)го ч(е)тнѡаго деспота
горга в л(е)тѣ ·ѡ·ѣ·ѡ· поншеб гоє
їлѡверь сню припратѣ повеленнемь
п(о)па коузмє б(ог)ъ да нхъ про
сти м(н)нь

Текст је тумачен тако да су протопоп Кузма и извесни Оливер обновили фасаду унутрашње припрате у време деспота Ђурђа Бранковића, 1429/30. године (Чанак Медић, 1996, стр. 79). На основу читања Г. Томовић, овај текст је добио потпуно нов смисао: (Чанак Медић, 2006, стр. 179)

ВЪ ДНИ БЛ(А)ГОТ(ЕС)ТНВАГО ДЕСПОТА
 ГЮРГА · В ЛѢТ(О) · С·Ц·Л·Н· ПО(П)НШЕ Б(О)ГОЕ
 КО(?)ВЕРЬ СЮ ПРИПРАТЪ · ПОВЕЛЕННЕМЪ
 ПОПА КОУЗМЕ · Б(ОГ)Ъ ДА НХЪ ПРО
 СТИ АМ(Н)НЬ

Овакво читање текста уводи извесног Богоја Кувера и као да има намеру да се доведе у везу са властеоском породицом Кувета. Стефан Кувет, син Вука Кувета, великог челника деспота Стефана, помиње се већ 1402. године, сахрањен је у Малој цркви средњовековног града Ждрела. У Малој цркви је сахрањена и Теодора, супруга Илије Десислалића, која је из рода Кувета. Синови великог Угљеше Десислалића умрли су — Вук Угљешић 1438., а Стефан 1452. године. (Мадас, Гајић, 1983, стр. 221–242; Мадас, 1996, стр. 151–157)

Међутим, калк овог натписа ми смо читали на следећи начин:

[+] ВЪ ДНИ БЛ(А)ГОТ(ЕС)ТНВАГО ДЕСПОТА
 ГЮРГА·В ЛѢТ(О) · С·Ц·Л·Н·ПО(КО)НШЕ Б ГО(СПО)Е
 ОЛИВЕРЬ С(И)Ю ПРИПРАТЪ ∴ ПОВЕЛЕННЕМЪ
 ПОПА КОУЗМЕ · Б(ОГ)Ъ ДА НХЪ ПРО
 СТИ АМ(Н)НЬ ∴

/ У име Оца и Сина и Светога Духа. У дане благочастивог деспота Ђурђа лета 6938. /и/ покојне госпође Оливере ову припрату /саградише/ жељом протопопа Кузме. Бог да их прости. Амин. /

Могло би се претпоставити да је припрата цркве у Госпођином тргу — Госпођинцу обновљена од стране Оливере, тетке деспота Ђурђа, односно најмлађе кћерке кнеза Лазара. Отвара се могућност за претпоставку да је у јужном травеју дио и гроб Оливерин, која је ту сахрањена после 1444. године, када се помиње последњи пут у изворима.

Ашик-паша Заде, турски хроничар из XV века, доноси низ занимљивих података о удаји Оливере, сестре деспота Стефана, за султана Бајазита и њеној судбини: „И ‘Влк оглија’ (деспот Стефан) посла Бајазит хану посланика са недројеним даровима и да му честита ступање на престо. Дође му и сестра његова оца. И једна мала девојчица. То је била кћи онога Лаза. Уговором је било утврђено да је дају Бајазит хану. Бајазит хан посла посланика, девојку доведоше. Кад се девојка састаде са Ханом, оствари се што се желело. Кад је девојка поодрасла, послужила је за оно што јој је дужност била. ‘Мојој сестри, твојој робињи, поклони Смедерево, рече му.

А Хан то прихвати. Не само то него јој дадоше и Голубац [...] Све до Демир-варата (Ђердапа). Бајазит хан је научио уживања од ове Лаз девојке. Њеним утицајем и помоћу Али-паше почеле су да се приређују пијанке“. (Елезовић, 1931, стр. 59) Дакле, Ашик-паша Заде тврди да је деспот Стефан тражио од Бајазита да својој жени Оливери додели део српске земље, што не изгледа вероватним јер као вазал њоме влада кнез Стефан. Реч је о Смедереву и великом делу Браничева. Међутим, овде може бити речи само о главном делу мираза који је дат уз Оливеру, а потом је затражено да се Бајазит одрекне мираза у корист своје жене Оливере. Да је Оливера имала сина са Бајазитом, он би имао право на ову земљу. Када се помиње Смедерево, треба имати у виду да је у питању само насеље и трг који још увек није био утврђен.

Према народном предању, бивша султанија Оливера Деспина је у току 1403. године, кратко време, боравила у манастиру Манастирици код Кладова. Предање каже да је кћи кнеза Лазара „Милева, пошто се опростила од Бајазита и побегла од Тамерлана, овде дошла и одморила се неко време“. Занимљиво је да постоји повлашћен положај Кључа и Неготинске крајине под турском влашћу, у другој половини XV века, са статусом „Султанијиних поседа“. (Милићевић, 1876, стр. 957; Гиљен, Шарановић, Јовићевић, 2010, стр. 58–59)

Археолошким истраживањима у цркви и некрополе око ње откривени су камени надгробници са натписима. Натпис: п(о)п кузџа на надгробнику односи се на значајног тршког свештеника Кузму, који је сахрањен средином XV века. (Чанак Медих, 2006, стр. 198, сл. 114) Заправо, реч је о протопопу Кузми чијом бригом је дозидана припрата 1429–1430. године, где је, вероватно, и сахрањена знатна госпођа Оливера. Двадесетак година касније, у првом турском попису Браничева 1467. године, у селу и тргу Госпођинци пописан је извесни.

Нешто дужи, иако делом оштећени, дворедни текст натписа на десној страни горњег довратника портала, који нуди значајне податке и јасно време настанка, остао је у првом раду М. Чанак Медих непрезентиран. Слова овог натписа нису квалитетно клесана као кад су питању претходни. Г. Томовић овај рад је читала на следећи начин (Чанак Медих, 2006, стр. 180):

[+] а се п(н)са рабѣ б(о)жн н(о)а)нѣ посаднѣ садѣ ѝ мон(ас)т(н)ре б(о)жн
лиц(е) ткоѣтъ его /
да мѣ є на зѣдр(а)внє · тко џе (е)го сподсѣштн(т) да є пр(о)клетѣ џт
бс(вєтн)а б(огородн)це

Ми смо овај текст читали на следећи начин:

[+] а се п(н)са рабѣ д(а)б(н)ж н н(о)анѣ посадн сад ѝ м(а)т(е)ре б(о)жна н
ткоѣ (ѝ) тѣргѣ /

ДА ДУБ Є НА ЗДРАВЊЕ · ТКО ЦЕ ГО(С)ПОД РУШ(И)ТИ ДА Є ПРО(К)ЛЕТА О С(В)ЕТА
Л(ТА) S I Ч Є

// У име Оца и Сина и Светога Духа Амин се писа раб Дабиж и Јована сахраних сад у Матери Божјој која је у Тргу / Да му је на здравље ко је руши Господ ће га рушити и да је проклет на света Лета 6950. //

Из овог врло важног а недовољно тумаченог текста дознајемо да је Дабиж сахранио Јована у цркви Матере Божје у Тргу, а себи на здравље. Остављена је и порука: ко руши ову цркву, Бог да га сруши и да је проклет и на овом и на оном свету. Запис је сачињен 6950, односно 1442–1443. године. Очигледно, у цркви је сахрањен исти онај Јован који се на њеној фасади потписао 1382–1383. године. Јован је тада био млад, а умро је и сахрањен када је имао у најмању руку 80 година живота. То би значило да је био рођен око 1360. године.

Са овим Јованом се не може довести у везу Јован, син Дабижива који је пописан у селу Изварица, које се налази уз село и трг Госпођинце, 1467. године. (Stojaković, 1987, стр. 48)

На основу натписа на довратнику портала дознајемо да је црква још од средине века била посвећена Богородици — Малој Госпођи. Имајући у виду да се трг и село са Тршком црквом пописују од 1467. године као Госпођинци, сасвим је јасно да је и даље била посвећена Богородици. Имајући ово у виду потпуно је неутемељено предање да је некада давно црква била посвећена Светом Николи. (Петковић, 1950, стр. 331–332)

На западној фасади се налази камени блок наслоњен на подеони ве-нац на левој страни западне фасаде, на коме је урезан једноредан запис фунерерног карактера:

[+] А Н СЕ ПРЋСТАВИ

/ У име Оца и Сина и Светога Духа Амин и ја преминух /

По свему судећи да је камени блок са овим записом доспео на западну фасаду са неког другог дела храма, чији је материјал послужио за изградњу цркве у садашњем њеном изгледу.

Најквалитетније писан и клесан је дворедан (троредан?) текст на блоку уграђеног у доњем делу, на северној страни северозападног угла.¹ Текст је дворедан (троредан?) и врло занимљив, а од стране Г. Томовић је читан на начин (Чанак Медић, 2006, стр. 179):

РАБЪ Х(РНСТ)ОУ ВОНШАН : ГДА (?)
КАЛОУГЕРОВНКЪ : ЧАЕ РОДИТЕЛІА ОУСТЪРЪБ (?) РО

Ми читамо овај текст на следећи начин:

¹ Овај текст је по први пут читао и презентирао М. Ђ. Милићевић: „Раб Христу, Воиштан Калуђеровић...”

РАБЪ Х(РНСТ)ОУ ВОИШАН : ГДЛ (4930.)
 КАЛОУГЕРОВНИКЪ : ЧА € РОДИТЕЛА ОУСТЪРЪ
 ЛИК

/ Ја у Христу раб Воишан 4930. Калуђеровић што је родитеље устројио? /.

Скраћеница ГДЛ нема јасно објашњење, а ако би се читала као година, то даје бројку 4930. Дакле, могла би бити у питању 1422. година, када је о себи и својим родитељима оставио запис Воишан Калуђеровић.

Троредан текст урезан на блоку од пешчара на југозападној ивици, испод кордон венца, делимично је оштећен. Г. Томовић је овај текст на следећи начин читала (Чанак Медић, 2006, стр. 180):

[+] а се прѣстави се въ петкъ
 любниѣ Урош а бр(а)тъ конша
 новъ · нм(есѣ)ца

Изнета је претпоставка да је ово текст надгробника који је настао крајем XV века. (Чанак Медић, 2006, стр. 199)

Ми овај текст читамо:

[+] а се прѣстави се въ петкъ
 любниѣ (У)рош а бѣ конша
 новъ · мѣи

// У име Оца и Сина и Светога Духа Амин премину у петак /на Св. Петку?/
 вољени Урош Војшанов...?//

Испод овог текста су урезане представе стубова. А десно од стубова је кратак запис: а се п(нса)...

Занимљиво је да су имена села Војшановац у нахији Ждрело и Војшана Калуђеровића врло слична. Војшановац је са 23 куће тимар Ајдина, посадника тврђаве Ресава, 1467. године. (Stojaković, 1987, стр. 229) На основу тога што је припао посаднику Ресаве ми смо устврдили да је село Војшановац припадало метоху цркве Свете Тројице пре 1459. године, односно још од времена градње владарске задужбине деспота Стефана, 1407–1419. године. Такође, сматрамо да је трг Госпођинци, са црквом у Хомољу и селима Лабљан, Рибар и Горња Крупаја, припадао ресавском метоху. (Андрејић, 2014) Извесно село Вошановац у Вјенчаници (жупи?) је кнез Лазар 1379. године приложио метоху Богородичине цркве у Ждрелу. (Новаковић, 1912, стр. 771–772) Међутим, кнез Лазар прилаже метоху Раванице неко друго село Воишановац 1381. године, које Шкриванић убицира у Браничеву. (Шкриванић, 1970, стр. 245)

У Војшановцима 1467. године живе поп Јован, Радивој, његов брат и Билат, попов брат. Сасвим јасно произилази да у селу постоји црква. Такође, у селу су пописани Добрешин и Радич, синови Војче. (Stojaković, 1987, стр.

229) Уз село Војшановац је пописана мезра Заплан која, међутим, припада нахији Ресава. Данас постоји село Вошановац у коме је забележено предање да је настало од села Добросељци, које је нестало, а налазило се на Торовишту — односно Селишту. (Stojaković, 1987, стр. 175, нап. 341) Стојаковић бележи крај Вошановца село Доброселце. (Stojaković, 1987, стр. 229) Доброселце је у Ждрелу и припада тимару Јована, сина Радановог, и Божидару. (Stojaković, 1987, стр. 175) Тимарник Јован и његова браћа Вукосав и Војин, синови Радана, од свих Срба у Браничеву имају највеће тимаре. Војинов тимар ће, према попису из 1476. године, бити предат његовом млађем брату Јовану, а читлук је пописан Војиновом сину који се, такође, као његов стриц, звао Јован. (Stojaković, 1987, стр. 164–175)

Пошто је Војшановац у нахији Ждрело, а мезра Заплан у његовој близини припада Ресави, произилази да су Војшановац и Доброселци северно од села Витежева, близу међе ових двеју нахија.

Поменути знатни тимарник Јован и свештеник Јован цркве у Војшановцима могле би бити исте личности. Ако и нису у питању исте личности, један од њих би могао бити Јован који је сахрањен у Тршкој цркви, о чему сведочи натпис на порталу, како смо читали, 1442–1443. године. Такође, пошто је турски попис Браничева настао само 8 година после пада српске деспотовине, јасно је да село Војшановци постоји и пре 1459. године. Тако произилази да је наше читање године на натпису Војшана Калуђеровића у вези, највероватније, са смрћу његових родитеља 1422. године, као и на порталу, 1442–1443. године, тачно.

На одбијеном фрагменту сокла налази се запис који је Г. Томовић читала (Чанак Медић, 2006, стр. 201, сл. 132):

а се писа рабъ б(о)жн... богдан днакъ н... вѣ божниа

М. Чанак Медић овај натпис хронолошки датује у крај XIV и почетак XV века на основу палеографских особина.

На каменом блоку у југоисточном делу јужног сокла урезан је троредан запис са представом јелена:

[+] а сепочиноу ор (глава јелена) жипо ванъ а зов(о)м...
(тело јелена) ѱрплевъ момик

/ У име Оца и Сина и Светога Духа Амин. Почину Жипован звани Урплев Момик /.

На каменом блоку у југозападном делу јужног сокла урезана су два записа са представама три крста. Запис лево од крстова је петоредан:

а си сп(а)ва дѣаб(н)т
вндѣлѣт .. б
нае з (??) п(п)и...ѣр ... мѣнне

штръ пн ... нкро ... а
 а рл(б) і н шь. . . да мѢ м

/ Овде спава Дјабич Видјаличић... а звани протодохијар... мени е... а раб
 покојши... да му... /.

Запис испод трећег крста десно гласи:

а се пнса...
 [+] а си пнса н
 вѢ(?)роман

/ Писа се... У име Оца и Сина и Светога Духа Амин. Писа се и Вук Роман /.
 У југозападном делу јужног сокла је урезан једноредан текст:

бѢ дрѣнѢ ѣ днѣакъ [+]

/Бејах Дрсјану ја дијак. У име Оца и Сина и Светога Духа Амин /.

Око средине јужног сокла је блок са записом чија суштина није јасна:

вѢ днн гаго пнс(а) матн в... аго

/У дане Гагоа писа Матиа В... /.

Овај текст као да се наставља на суседном блоку са АГО.

На југозападној ивици јужног сокла доле је оштећен натпис. Са леве стране овог натписа је представа мердевина, а испод њих крст чији се кракови завршавају округлим удубљењима. Натпис има пет редова:

асе р(а)ка [+]
 пнсе жикета
 ѣакѣ(ш)н а
 дѣа(?) д?? ..
 р

/Овде је гроб У име Оца и Сина и Светога Духа Амин. Писа Жикета Јакеша
 за душу... /.

Такође, на југозападном соклу доле је оштећен троредан текст урезаног записа, који почиње крајње сведеном представом људског лица, на коме су приказане очи и уста у форми кружних удубљења:

+ ас пнса .. дѢ
 кѢнрнк і нурдѣ а зов(ом)ѣ пп
 никола ... н ивана [+] за дѢшѢ

/ У име Оца и Сина и Светога Духа Амин. Писа се дијак Кирик у народу
 звани поп Никола... и Иван у Христу Богу за душу... /.

На југозападном делу јужног сокла налази се изражајна представа јелена разгранатих рогова са дворедним текстом записа:

ПОГРАДА

А СЕ ПИСА...

/ Пограда се уписа... /.

На централном делу јужног сокла налази се изразита представа јелена са разгранатим роговима, чији се парошци завршавају кружним удубљењима, израженим репом и фалусом. Испод тела фантазмагоричног бића налази се крстаста представа човека крај кога је мали крст. Одмах иза рогова а изнад тела јелена почиње дворедан текст записа:

А СЕ ПИСА ЛЋПЬ...

/ А се писа Хлап... /.

На централном делу јужног сокла налази се још једна лепа представа јелена са разгранатим роговима и изражајним фалусом, а изнад је запис:

[+] ПОПА ЛЕЖ(Н) А(?)Н

ПОПОВА А СЕ ПИСА...

/ У име Оца и Сина и Светога Духа Амин попа лежи... попова писа се... /.

На југоисточном делу јужног сокла се налази оштећен једноредан запис над композицијом, коју чине сведене и геометризоване представе коњаника који у трку јури јелена са великим роговима дуж неког апстрактног пејзажа, у коме се налази крст са краковима на чијим крајевима се налазе кружна удубљења. Текст је оштећен и неразговоран.

Такође, на југоисточном делу јужног сокла је урезан једноредан запис изнад представе човека који води јелена неким узлом, чије су ноге спутане. Јелен има двоструке, разгранате рогове са израженим фалусом. Текст гласи:

(П)ИСАР М(А)ГЛАЬ НАКНМ

/ Писар Магла Јоаким /.

Врло су ретки записи на северној и источној страни Тршке цркве. На горњем делу северног угла источне фасаде налази се дворедан запис:

А СЕ П(НСА) РАБЬ Б(О)Ж

НЋ (?)М(А)РЬ

/ Уписа се раба Божија (Та)Мара /.

Презентиран је али није читан и тумачен натпис на крстастом надгробнику из 1820. године, који је био узидан у завршни део јужног венца. (Чанак Медич, 2006, стр. 201, сл. 66)

Натпис гласи:

[+] ЗДЕ : ПОЧІВАЕП РАБН БОЖИ

МАРННКО НЕДЕЛ(КОВНЋ)

ИНКѢ ПРЕСТАВН С(Є) А...А

1820:МАРТ:20

/У име Оца и Сина и Светога Духа Амин. Овде почива раб Божији Маринко Недељковић који се представи лета 1820: марта: 20 /.

Литература

- Андрејић, Ж. (2014). Реконструкција метоха цркве Свете Тројице деспота Стефана у Ресави. У *Српски средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности*, V. Депотовац (у припреми за штампу).
- Гиљен, Н., Шарановић, О., Јовићевић С. (2010). *Кнегиња Оливера*. Београд.
- Елезовић, Г. (1931). Турски извори за историју Југословена. *Брасиво*, XXVI, 51–125.
- Мадас, Д., Гајић А. (1983). Надгробне плоче и гробови ктитора цркве Богородице Пречисте у комплексу Ждрела у Горњачкој клисури. *Саопштења*, XV, 221–242.
- Мадас, Д. (1996). Средњовековно Ждрело — Десисалићи и Коувети. *Vitinasium*, 10, 151–157.
- Милићевић, Ђ. М. (1876). *Кнежевина Србија*. Београд.
- Новаковић, С. (1912). *Законски споменници*. Београд.
- Петковић, В. (1950). *Прејед црквених споменика кроз њовесницу српског народа*. Београд.
- Stojaković, M. (1987). *Vraničevski tefter*. Београд.
- Чанак Медић, М. (1997). Ексонартекс цркве Светог Николе у Тргу код Жагубице. У *Саопштења*, XXIX, 69–80.
- Чанак Медић, М. (2006). *Архитектура друје њоловине XIII века, I*. Београд.
- Шкриванић, Г. (1970). Раваничко властелинство. У *Историјски часопис*, XVI–XVII, 235–253.

Živojin Andrejić

Centre for the Mythological Studies of Serbia, Rača

Carved Inscriptions and Engraved Writings on The Stone Facades of Virgin Church at The Square Near Zagubica

This paper thoroughly deals with the study of several published writings and their new readings and explanations and then present and explain numerous other writings and engraved inscriptions from the façade of the Virgin Church near Zagubica. Based on the content of the text, some important historical individuals from the XV century are related to this church, firstly, Olivera, first wife of Djurdje Brankovic, in whose name the church was reconstructed and upgraded.

Key words: Middle Ages, carved inscriptions, engraved writings, Virgin Church, market place Gospodjinci, Zagubica.

Датум пријема чланка: 7. 6. 2014.

Датум прихватања чланка за објављивање: 18. 11. 2014.